

2023-06-08
S2023/01930 (delvis)

Socialdepartementet

Socialstyrelsen
106 30 Stockholm

Uppdrag att främja, stödja och följa upp omställningen i hälso- och sjukvården till en god och nära vård

Regeringens beslut

Regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att fortsatt genomföra insatser för att främja, stödja och följa upp omställningen i hälso- och sjukvården till en god och nära vård.

I uppdraget ingår även att kommunicera arbetet med omställningen på ett tillgängligt och sammanhållet sätt med olika målgrupper. Socialstyrelsen ska säkerställa att de insatser som genomförs beaktar och i förekommande fall samordnas med andra närliggande uppdrag, t.ex. uppdraget att genomföra insatser för att främja, stödja och följa omställningen till en god och nära vård för att förbättra primärvårdens omhändertagande av psykisk ohälsa (S2022/02309).

Socialstyrelsen ska när uppdraget utförs föra dialog med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), regioner och kommuner samt relevanta patient-, brukar- och anhörigorganisationer och professionsorganisationer. Socialstyrelsen ska också samverka med Myndigheten för vård- och omsorgsanalys och Inspektionen för vård och omsorg (IVO) avseende bl.a. kunskapsutbyte av relevant information och data när det gäller omställningen till en god och nära vård samt med övriga berörda myndigheter och aktörer.

Socialstyrelsen ska hålla Regeringskansliet (Socialdepartementet) löpande informerat om utvecklingen av uppdraget, t.ex. gällande planering av kommande insatser samt de styrkor och eventuella hinder för omställningsarbetet som identifieras.

Socialstyrelsen ska årligen, under perioden 2024–2027, senast den 31 mars lämna en skriftlig delredovisning till Regeringskansliet (Socialdepartementet) av den delen av uppdraget som avser att främja och stödja omställningen. Socialstyrelsen ska senast den 31 mars 2028 lämna en skriftlig slutredovisning av denna del av uppdraget till Regeringskansliet (Socialdepartementet).

Socialstyrelsen ska årligen, under perioden 2024–2027, senast den 30 augusti, lämna en skriftlig delredovisning till Regeringskansliet (Socialdepartementet) av den delen av uppdraget som avser att följa upp omställningen.

I delredovisningarna ska Socialstyrelsen redogöra för utvecklingen på nationell nivå och i kommuner och regioner, utifrån en analys som grundar sig i såväl uppföljningen av utvalda indikatorer och mått som andra kompletterande analyser, samt redovisning från regioner och kommuner om insatser som har vidtagits med anledning av statliga stöd till omställningen.

Redovisningen av utvecklingen i omställningsarbetet under 2023 ska göras i en samlad rapport tillsammans med redovisningen av Socialstyrelsens pågående uppdrag att följa upp regionernas och kommunernas insatser inom ramen för överenskommelsen mellan staten och SKR om god och nära vård 2023 (S2023/00732). Socialstyrelsen ska senast den 30 augusti 2024 lämna sin samlade redovisning i denna del till Regeringskansliet (Socialdepartementet).

Socialstyrelsen ska senast den 30 augusti 2028 lämna en slutredovisning till Regeringskansliet (Socialdepartementet) av uppdraget att följa upp omställningen.

För uppdraget får Socialstyrelsen under 2023 använda 9 400 000 kronor som ska redovisas mot det under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg för budgetåret 2023 uppförda anslaget 1.6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård, anslagsposten 38 Kvalitetshöjande insatser i hälso- och sjukvården.

Medlen betalas ut engångsvis efter rekvisition till Kammarkollegiet senast den 1 december 2023.

Medel som inte har använts för avsett ändamål ska återbetalas senast den 31 mars 2024 till Kammarkollegiet. Vid samma tidpunkt ska en ekonomisk redovisning av använda medel lämnas till Kammarkollegiet. För år 2023 ska

den ekonomiska redovisningen av uppdraget enligt detta beslut göras samlat med den ekonomiska redovisningen kopplat till regeringsbesluten II:9 från den 22 december 2022 i den del som gäller första stycket under anslagspost 38 (S2022/04810) och II:11 från den 2 februari 2023 (S2023/00372).

Redovisning, rekvisition och återbetalning ska hänvisa till diarienumret för detta beslut.

Bakgrund

Behovet av en omställning

Nuvarande organisering av hälso- och sjukvårdssystemet i Sverige fungerar inte fullt ut för att hantera befolkningens förväntningar på och behov av hälso- och sjukvård. Detta har problematiserats bl.a. av utredningarna En nationell samordnare för effektivare resursutnyttjande inom hälso- och sjukvården (S 2013:14) och Samordnad utveckling för god och nära vård (S 2017:01).

Den medicinska utvecklingen har avsevärt förbättrat möjligheterna att behandla och bota många medicinska tillstånd. Tillsammans med den demografiska utvecklingen har detta förändrat människors behov av hälso- och sjukvård. Allt fler människor lever med kroniska sjukdomar och har behov av ett omhändertagande som sträcker sig över lång tid och med stöd av många olika kompetenser inom hälso- och sjukvården. Förekomsten och utvecklingen av psykisk ohälsa i befolkningen är ytterligare ett exempel som var mindre ofta beskrivet eller förekommande när sjukvårdssystemen utformades. Utvecklingen medför även krav på en väl utvecklad samverkan mellan olika delar av hälso- och sjukvården och andra berörda aktörer.

Hälso- och sjukvårdssystemet behöver därför anpassas för att möta nuvarande och framtida utmaningar. En omställning av hälso- och sjukvården har därför påbörjats, utifrån den tioåriga färdplan (2017–2027) som togs fram av utredningen Samordnad utveckling för god och nära vård.

Målen för omställningen

I propositionen Inriktningen för en nära och tillgänglig vård – En primärvårdsreform (prop. 2019/20:164) slås det fast att hälso- och sjukvården bör ställas om så att primärvården är navet i vården och samspelar med annan hälso- och sjukvård och med socialtjänsten.

Målet med omställningen av hälso- och sjukvården är att patienten får en god, nära och samordnad vård som stärker hälsan. Målet är också att patienten är delaktig utifrån sina förutsättningar och preferenser och att en effektivare användning av hälso- och sjukvårdens resurser ska kunna uppnås.

En utveckling mot en mer nära vård med fokus på primärvården syftar vidare till att kunna möta de utmaningar som hälso- och sjukvården står inför och att använda de gemensamma resurserna mer effektivt.

I propositionen fastslås även följande mål för primärvårdsreformen:

1. Tillgängligheten till primärvården ska öka,
2. En mer delaktig patient och en personcentrerad vård,
3. Kontinuiteten i primärvården ska öka.

Omställningen till en god och nära vård med primärvården som nav omfattar hela hälso- och sjukvårdssystemet, såväl regioner och kommuner som alla som verkar inom detta system. Det är ett komplext system med flera olika beslutsnivåer, vårdgivare, professioner samt alla dem vars hälso- och sjukvårdsbehov ska mötas. En utbyggd primärvård är en förutsättning för en omställning av systemet i sin helhet. Med en utbyggd primärvård som har rätt kompetens och resurser att omhänderta patienter på primärvårdsnivå kan sjukhusvården också användas mer effektivt för de patienter som behöver dess specifika kompetens och resurser.

I regeringens budgetproposition för 2023 slås det fast att utvecklingen av hälso- och sjukvården och primärvårdsreformen ska fortsätta i syfte att skapa en mer nära vård och stärka tillgängligheten. Regeringen beräknar att avsätta 3 miljarder kronor årligen fr.o.m. 2023 för omställningen till en nära vård med primärvården som nav.

Statens arbete för att främja och stödja omställningen

Regeringen och de statliga myndigheterna har en viktig roll när det gäller att stödja omställningen till en god och nära vård genom att ge hälso- och sjukvårdens huvudmän goda förutsättningar att genomdriva nödvändigt förändringsarbete. Det kan exempelvis göras genom författningsändringar eller statsbidrag, kunskapsstöd och andra typer av stöd.

Vad som ingår i primärvårdens grunduppdrag regleras sedan den 1 juli 2021 i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30). Ambitionen med ett nationellt reglerat

grunduppdrag för primärvården är framför allt att uppnå en likvärdig vård över landet samt att förtydliga vad som förväntas av primärvården och de grundläggande krav som är nödvändiga att uppfylla för att fullgöra ett sådant grunduppdrag. Bestämmelsen om primärvårdens grunduppdrag skapar också en överskådlighet i fråga om huvudmännens ansvar på primärvårdsnivå (prop. 2019/20:164).

Ytterligare exempel på åtgärder som regeringen har vidtagit i arbetet med omställningen är de årliga överenskommelserna 2019–2023 mellan staten och SKR om God och nära vård – En omställning av hälso- och sjukvården med fokus på primärvården. Överenskommelserna har årligen omfattat cirka 3 miljarder kronor för stöd till omställningen i vården och därtill ytterligare cirka 3 miljarder kronor för bl.a. satsningar på förbättrade förutsättningar för personalen i hälso- och sjukvården. Även andra överenskommelser mellan staten och SKR har bäring på omställningen.

Även de statliga myndigheterna behöver stödja omställningen till god och nära vård genom stödinsatser, tillsyn, uppföljning och utvärdering. Ett flertal sådana regeringsuppdrag har därför getts. Utöver de uppdrag som har särskilt fokus på att stödja omställningen, har även andra uppdrag bäring på omställningen. Det gäller t.ex. olika uppdrag kopplade till kompetensförsörjning, digitalisering, tillgänglighet, psykisk hälsa och suicidprevention, folkhälsa och möjlighet till registeruppföljning av primärvården.

Socialstyrelsen har under åren 2019–2023 haft uppdrag att bl.a. främja och följa upp omställningen (S2019/01255, S2020/03319). Myndigheten har även ett uppdrag att genomföra insatser för att främja, stödja och följa omställningen till en god och nära vård för att förbättra primärvårdens omhändertagande av psykisk ohälsa (S2022/02309). Uppdraget ska slutredovisas senast den 31 mars 2025.

IVO har ett pågående uppdrag att genomföra särskilda tillsynsinsatser som bidrar till omställningen till en god och nära vård i hela landet. Uppdraget ska redovisas i sin helhet senast den 31 december 2023. Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har ett pågående uppdrag att utvärdera omställningen, samt att årligen genomföra kvantitativa kartläggningar av patienters tillgång till fast läkarkontakt samt på nationell nivå analysera graden av målfyllelse avseende mål om fast läkarkontakt som framgår av överens-

kommelsen mellan staten och SKR om en god och nära vård för 2021 och 2022. Uppdraget ska redovisas i sin helhet senast den 31 mars 2025.

Uppföljning och utvärderingar som har genomförts visar att det finns ett stort stöd för omställningens mål och att mycket arbete pågår i regioner och kommuner, både på strategisk nivå och i projektform. Utvärderingarna visar samtidigt att omställningen ännu inte på ett påtagligt sätt är synlig i verksamheterna, och det finns få tecken på att förutsättningarna för att nå omställningens mål har stärkts.

Närmare om uppdraget

Det finns behov av en sammanhållande statlig stödstruktur för omställningen

Att genomföra en samordnad omställning mot det gemensamma målet om en god och nära vård kräver ett långsiktigt och uthålligt utvecklingsarbete i alla delar av hälso- och sjukvårdssystemet. Flera aktörer har olika åtaganden och roller i omställningen. Det finns därför ett behov av en sammanhållande statlig stödstruktur. I egenskap av förvaltnings- och kunskapsmyndighet på hälso- och sjukvårdsområdet är detta uppdrag i linje med Socialstyrelsens verksamhet.

Uppdraget består av två huvudsakliga delar:

1. Främjande och stöd till omställningen till en god och nära vård.
2. Uppföljning av omställningen.

Socialstyrelsen ska främja och stödja omställningen till en god och nära vård

Socialstyrelsen ska fortsatt främja omställningen och stödja regioner, kommuner och verksamheter i omställningsarbetet mot god och nära vård, med fokus på utbyggnaden av primärvården samt utvecklad samverkan med den specialiserade vården.

Utformningen av stödet ska göras med utgångspunkt i de behov som identifieras såväl i dialog med huvudmän, verksamheter, professionsföreträdare och patient-, brukar och anhörigorganisationer, som utifrån uppföljningen av omställningen. Bland annat ska ett barnrätts- och ungdomsperspektiv samt ett funktionshinderperspektiv beaktas.

Insatserna ska bidra till att uppnå de fastlagda målen för omställningen samt för primärvårdsreformen:

- Att patienten får en god, nära och samordnad vård som stärker hälsan. I detta bör behovet av stärkt samarbete och samverkan särskilt beaktas. Det gäller såväl mellan den specialiserade vården och primärvården som mellan olika huvudmän, regionala såväl som kommunala.
- En mer delaktig patient och en personcentrerad vård.
- Ökad kontinuitet i primärvården, vilken kan utgå från en fast läkar-kontakt, en fast vårdkontakt av annan profession eller ett vårdteam med flera olika professioner.
- Ökad tillgänglighet till primärvården.

Socialstyrelsen ska även:

- Kommuniera arbetet med omställningen till en god och nära vård på ett tillgängligt och sammanhållet sätt. Kommunikationen ska rikta sig såväl till dem som verkar inom hälso- och sjukvård eller angränsande verksamheter som till intresserade patienter och allmänheten. Kommunikationen ska ske utifrån en analys som ger insikt om olika målgruppers behov och förutsättningar och ske på ett målgrupps-anpassat sätt. I uppdraget ingår att tillgängliggöra samlad digital information om omställningen och dess utveckling. Det kan exempelvis handla om bakgrunden till omställningen, styrande dokument, stöd-material och goda exempel och andra erfarenheter från omställnings-arbetet.
- Ge stöd till regionerna för att uppnå Socialstyrelsens nationella riktvärde för fast läkarkontakt i primärvården om 1 100 invånare per specialist-läkare och 550 invånare per ST-läkare.
- Ge stöd till den regionala primärvården kring hur arbete med lokal-områdesuppdrag, som också innefattar hälsofrämjande arbete, kan genomföras.

Socialstyrelsen ska i planeringen och utformningen av myndighetens arbete beakta behovet av att integrera den kommunala primärvården i såväl beskrivningssystem som utveckling och uppföljning av hälso- och sjukvården. Vidare ska myndigheten säkerställa att kunskapsstöd i förekommande fall anpassas till behoven inom regional och kommunal primärvård.

Socialstyrelsen ska följa upp omställningen

Socialstyrelsen ska följa upp omställningen till en god och nära vård, såväl på nationell nivå som i regioner och kommuner. Uppföljningen ska göras

utifrån såväl uppföljning av lämpliga indikatorer som andra kompletterande analyser. Uppföljningen med indikatorer ska särskilt beakta behovet av att belysa patientperspektivet. Analyserna bör även omfatta utvecklingen för olika målgrupper och bl.a. beakta ett barnrätts- och ungdomsperspektiv samt ett funktionshinderperspektiv. I möjligaste mån bör analyserna också beakta huvudmännens egna uppföljningar av omställningen. Socialstyrelsen ska vidare utveckla sin digitala presentation av uppföljningen så att den blir kontinuerlig, lätt tillgänglig och publik.

Indikatorsuppföljningen ska göras med utgångspunkt i de centrala mått och kärnindikatorer som myndigheten redovisade i rapporten Uppföljning nära vård. Deluppdrag II. Nationella indikatorer. Slutrapport (2022-8-8071), (S2019/03056 och S2020/03319). Socialstyrelsen ska göra ett urval av dessa mått och indikatorer, vilket regelbundet ska redovisas digitalt. I analys och presentation ska kopplingen mellan urvalet av indikatorer och det fastlagda målet för omställningen samt målen för primärvårdsreformen tydliggöras (se prop. 2019/20:164, s. 17–40). Presentation bör så långt som möjligt också möjliggöra nedbrytning av resultat i olika grupper, såsom t.ex. kön och ålder.

Det mindre urvalet av mått och indikatorer ska användas för att följa omställningens utveckling och kunna utgöra underlag för gemensam diskussion och reflektion mellan olika aktörer på en övergripande nivå. Det är inte avsett att ensamt kunna beskriva utvecklingen av svensk hälso- och sjukvård.

I uppdraget ingår att förvalta, och där relevant utveckla, mått och indikatorer.

Regeringen beräknar att avsätta ytterligare medel under perioden 2024–2028 för genomförandet av uppdraget, under förutsättning att riksdagen har anvisat medel för det aktuella anslaget.

På regeringens vägnar

Acko Ankarberg Johansson

Louise Andersson

Kopia till

Statsrådsberedningen/Internrevisionen
Finansdepartementet/Budgetavdelningen
Regeringskansliets förvaltningsavdelning/EKA
Kammarkollegiet
Folkhälsomyndigheten
Inspektionen för vård och omsorg
Myndigheten för vård och omsorgsanalys
Sveriges Kommuner och Regioner